

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сучасний стан підготовки соціальних працівників у ВНЗ Польщі.

У статті представлені основні тенденції учасного стану підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах Польщі. Перехідний стан системи підготовки фахівців проілюстровано на прикладі навчальних планів, реалізованих у 2008/2009 н. р. на факультеті педагогіки і психології Університету імені Марії Склодовської-Кюрі в Любліні.

The article deals with the social workers training system. The basic tendencies of training of social workers at the Polish Universities are presented in the article. The main transformation features are exemplified on the Maria Curie-Sklodowska University in Lublin curricula.

Сьогодні в умовах швидких суспільних змін складність з адаптацією до нових умов життя мають не лише окремі люди, але й цілі соціальні групи: молодь, особи старшого віку, неповносправні, колишні в'язні, наркозалежні і т.д. Зростаюча кількість соціальних проблем, на нашу думку, пов'язана не лише з недостатньою увагою держави до реалізації ідей соціальної політики чи браком централізованого фінансування соціальних програм, але й з болючим переходом від патерналістської моделі державної опіки і забезпечення до відповідального громадянського суспільства.

Вирішенням соціальних проблем та наданням соціальної допомоги поряд з численними громадськими організаціями і ініціативами професійно займаються соціальні працівники, які як окрема професійна група заіснували в реаліях України зовсім недавно (на поч. 90-х рр. ХХ ст.). У науковому світі й досі триває дискусія, представлена публікаціями та доповідями, щодо професійної підготовки соціальних працівників (О. В. Безпалько, Д.М. Годлевська, І.Д. Зверева, А.Й. Капська, І.В. Козубовська, М.О. Малькова, О.С. Повідайчик,

В.А. Поліщук та інші). Ряд українських науковців вивчає закордонний досвід підготовки спеціалістів і обґрунтовує важливість його використання на теренах України (Л.В. Віннікова, Н.М. Гайдук, Н.О. Микитенко, О.П. Пічкара, Н.М. Собчак та інші).

На нашу думку, заслуговує уваги досвід підготовки соціальних працівників сусідньої нам Польщі, оскільки відновлення і побудова нової сучасної системи соціальної допомоги, частиною якої є соціальна робота (і відповідно підготовка фахівців), розпочалися з 1989 року і проходили у контексті приєднання Польщі до Євросоюзу та інтеграції до європейської спільноти, а підготовка соціальних працівників — з урахуванням положень Болонської декларації.

Метою даної публікації є визначення основних тенденцій сучасного стану підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах Польщі.

Суттєві зрушення у польській системі професійної підготовки соціальних працівників відбулися після зміни державного устрою країни з 1990 року, коли увійшов у дію “Закон про соціальну допомогу” (Ustawa o pomocy społecznej z dnia 29 listopada 1990 r.) [1], що окреслив юридично-інституційні рамки соціальної допомоги, а також визначив формальні вимоги до соціального працівника, його професійних завдань, обов’язків та принципів роботи (2 розділ III частини Закону). У 2004 році до даного закону було внесено ряд змін і в дію ввійшов новий “Закон про соціальну допомогу” (Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r.) [2]. Згідно даного Закону **“соціальним працівником** може бути особа, яка відповідає принаймні одній з вимог:

- має диплом про закінчення колегіуму працівників соціальних служб;
- закінчила вищий навчальний заклад за напрямом “Соціальна робота”;
- до 31 грудня 2013 року закінчила навчання у вищому навчальному закладі за спеціальністю “Соціальна робота” на одному з напрямів: “Педагогіка”, “Спеціальна педагогіка”, “Політологія”, “Соціальна політика”, “Психологія”, “Соціологія”, “Родинознавство” [2].

Варто також зазначити, що у “відповідь на потреби ринку праці та широку професійну дискусію” Рішенням № 205/2005 Головної Ради Вищої Освіти (Rada

Główna Szkolnictwa Wyższego) від 13 жовтня 2005 року до нових напрямів навчання було додано “Соціальну роботу” [3]. Відтоді соціальна робота повстає як окремий напрям освіти і академічна дисципліна.

Система професійної підготовки соціальних працівників у Польщі безперервно розвивається. Зусиллями наукової спільноти і практикуючих соціальних працівників були розроблені та представлені на пленарному засіданні Головної Ради Вищої Освіти галузеві стандарти для I-го освітнього рівня напрямку “Соціальна робота” (ухвалене рішення № 93/2006 від 19 жовтня 2006 року [4]). Розпорядженням Міністра Науки і Вищої Освіти від 12 липня 2007 року їх було затверджено як галузеві. Стандарти включають: загальні вимоги, освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника (kwalifikacje absolwenta), освітньо-професійну програму (ramowe treści kształcenia), обсяг практик та інше [5].

На сьогоднішній день підготовка соціальних працівників у Польщі проходить на базі колегіумів працівників соціальних служб та у вищих навчальних закладах. Підготовка майбутніх соціальних працівників у вузах проводиться двома шляхами:

- на I-му освітньому рівні нового напрямку “Соціальна робота”. Випускник отримує ступінь ліценціата і може працювати за спеціальністю або продовжити навчання на II-му освітньому рівні (магістратурі) іншого напрямку. Оскільки, згідно з “Розпорядженням Міністра Науки і Вищої Школи від 13 червня 2006 року щодо назв напрямків навчання” підготовка за напрямом “Соціальна робота” проводиться тільки на I-му рівні (ліценціату) [6].
- або на I-му та II-му освітніх рівнях за спеціалізацією “Соціальна робота” на одному з вищевказаних напрямів (“Педагогіка”, “Спеціальна педагогіка”, “Політологія”, “Соціальна політика”, “Психологія”, “Соціологія”, “Родинознавство”). Навчальні заклади, що проводять підготовку спеціалістів до виконання соціальної роботи, але за іншими освітніми напрямами мають її закінчити до кінця 2013 року, але можуть

виступати з ініціативою до Державної Акредитаційної комісії про відкриття нового напрямку “Соціальна робота” на своїй базі. Для даних вузів важливим є “Розпорядження Міністра праці і соціальної політики Польщі щодо спеціальності, за якою проходить підготовка соціального працівника в ВНЗ” від 25 січня 2008 року, яке погоджене з Міністром Науки і Вищої Освіти і реалізується з початку 2008/2009 навчального року [7]. Дане Розпорядження включає новий програмний мінімум навчальних предметів (330 годин), а також професійних практик (240 годин). Додаток до розпорядження містить перелік обов’язкових навчальних предметів та їх мінімальну кількість годин. Отже, випускник, що закінчив навчальний заклад за спеціальністю “Соціальна робота”, але за іншим напрямом, наприклад, “Педагогіка” чи “Соціологія”, обов’язково повинен крім базових дисциплін відповідного напрямку вивчати дисципліни, вказані у програмному мінімумі.

Так на сьогодні виглядає правова сторона питання професійної підготовки соціальних працівників у Польщі, але з ініціативи Польського Товариства Соціальних Працівників підготовлений урядовий проект “Закону про професію соціального працівника”, який обговорювався Комітетом Ради Міністрів 21 березня 2007 року, але поки що не затверджений. Отже, реформування системи підготовки фахівців й надалі буде продовжуватися.

Прикладом сучасної трансформації системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у Польщі може бути факультет педагогіки і психології Університету імені Марії Склодовської-Кюрі в Любліні (далі — УМСК). Майбутні соціальні працівники, студенти різних курсів одного факультету проходять підготовку за різними навчальними планами і навіть за різними напрямами. У 2008/2009 навчальному році на факультеті розпочав роботу новий освітній напрям навчання — “Соціальна робота”, в рамках якого студентам I-го курсу до вивчення запропоновано дві спеціалізації: “Профілактика у суспільстві” (Profilaktyka społeczna) та „Неповносправність у середовищі” (Niepełnosprawność u środowisku). Водночас на III-му, IV-му та V-

му курсі (II-го курсу немає) також проходить підготовка майбутніх соціальних працівників, але в рамках напряму “Педагогіка” за спеціальністю “Соціальна допомога і соціальна робота” на двох спеціалізаціях: “Робота з сім’єю” (Praca z rodziną) та “Ринок праці та консультування” (Rynek pracy i doradztwo zawodowe).

Зміст нищеподаного трирічного навчального плану для I-го курсу 2008/2009 н.р. факультету педагогіки і психології Університету імені Марії Склодовської-Кюрі в Любліні затверджений Радою факультету 28 вересня 2007 року відповідає новим галузевим стандартам [5]. Він включає: перелік дисциплін, кількість аудиторних годин, кількість кредитів ECTS та інформацію про практики. Навчальні дисципліни (загальна кількість годин — 2205, 182 кредити) поділені на три групи:

- **загальні:** Деякі аспекти філософії (60 год., 4 кр.), Професійна етика (15 год., 1 кр.), Загальна соціологія (45 год., 3 кр.), Методологія суспільних досліджень (30 год., 3 кр.), Суспільна психологія (30 год., 3 кр.), Загальна психологія (30 год., 4 кр.), Психопатологія (30 год., 2 кр.), Вступ до педагогіки (45 год., 5 кр.), Соціальна педагогіка (60 год., 7 кр.), Економіка і управління (30 год., 2 кр.), Деякі аспекти зі сфери права (45 год., 3 кр.), Іноземна мова (120 год., 5 кр.), Інформаційні технології (30 год., 2 кр.), Фізичне виховання (60 год., 2 кр.), Андрагогіка (45 год., 5 кр.), Історія соціальної допомоги (15 год., 1 кр.).
- **галузеві предмети:** Вступ до соціальної роботи (60 год., 6 кр.), Методика соціальної роботи (90 год., 9 кр.), Вікова психологія (30 год., 4 кр.), Основи соціальної медицини (30 год., 2 кр.), Біомедичні основи розвитку людини (30 год., 3 кр.), Соціальна політика (60 год., 5 кр.).
- **професійноспрямовані:** Соціальна геронтологія (60 год., 7 кр.), Вступ до спеціальної педагогіки (30 год., 2 кр.), Проектування і оцінка ефективності в соціальній допомозі (60 год., 6 кр.), Суспільне спілкування (45 год., 4 кр.), Соціологія і стратегія локального розвитку (45 год., 4 кред.), Маркетинг соціальних послуг (45 год., 3 кр.), Діагностика

соціальних проблем (45 год., 4 кр.), Вибрані проблеми консультування (45 год., 4 кр.), Ринок праці і реклама працевлаштування (60 год., 4 кр.), Сімейна педагогіка (60 год., 5 кр.), Розвиток людських сил/потенціалу (45 год., 3 кр.), Кризове втручання (30 год., 3 кр.), Педагогіка праці (30 год., 3 кр.), Юридична система соціальної допомоги (15 год., 1 кр.).

→ **предмети спеціалізації:** для кожної спеціалізації пропонується відповідна група дисциплін: “Профілактика у суспільстві”: Елементи психотерапії (45 год., 3 кр.), Профілактика у середовищі та профілактика uzалежнень (45 год., 4 кр.), Основи рукоділля (60 год., 4 кр.), Основи здоров’я (30 год., 2 кр.), Соціальна патологія (30 год., 2 кр.); „Неповносправність у середовищі”: Реабілітація неповносправних осіб (45 год., 3 кр.), Суспільна інтеграція в теорії та практиці (45 год., 4 кр.), Майстерня рукоділля (60 год., 4 кр.), Підтримка працевлаштування неповносправних осіб (30 год., 2 кр.), Робота з родиною неповносправної особи (30 год., 2 кр.).

Також до даної групи відносяться факультативи та семінарські заняття. Факультативи – це необов’язкові навчальні курси, що присв’ячені вивченню певної проблеми, іноді вузькоспеціалізованої. Викладачі кафедр готують перелік факультативів на вибір студентів перед початком семестру. При відсутності бажаючих відвідувати курс у даному семестрі він не викладається. Згідно плану протягом трьох років навчання студент повинен накопичити мінімум 345 годин факультативних занять (25 кредитів).

Години семінарських занять, присв’ячені підготовці до написання наукової роботи. У навчальному плані передбачено 60 годин семінарських занять (10 кредитів): у IV-му та V-му семестрах по 15 год., у VI-му семестрі– 30 год.

Обов’язковим для студентів є проходження восьми тижнів неперервної практики в закладах соціальної роботи (4 рази по 2 тижні з відривом від навчання, 4 кредити ECTS). Навчальний план включає рекомендації щодо місць

проходження практики. Після II-го семестру рекомендовано проходити практику в осередках допомоги сім'ї, будинках одиноких матерів; після III-го семестру – в будинках престарілих, дитячих будинках, в закладах, що надають термінову підтримку дітям в складних життєвих ситуаціях, закладах для бездомних; після IV-го семестру – громадських неурядових організаціях, центрах зайнятості, біржах праці, закладах посередництва з працевлаштування; після V-го семестру – в центрах кризового втручання, закладах терапії.

Навчальний план у 2008/2009 н.р студентів **III-го курсу** УМСК, що навчаються на напрямі “Педагогіка” за спеціальністю “Соціальна допомога і соціальна робота” на 2 спеціалізаціях: “Робота з сімєю” (Praca z rodziną) та “Ринок праці та консультування” (Rynek pracy i doradztwo zawodowe) **включає** наступні загальні навчальні дисципліни: Професійна етика (15 год., 1 кр.), Соціальна патологія (30 год., 2 кр.), Методика опікунчо-виховної роботи (45 год., 3 кр.), Проектування в соціальній роботі (30 год., 6 кр.), Терапія узалежнень (40 год., 2 кр.), Оцінення ефективності в соціальній допомозі (30 год., 5 кр.), Соціальна педагогіка (30 год., 2 кр.), Педагогіка праці (30 год., 2 кр.), Методика соціальної роботи (60 год., 7 кр.), Соціальна політика (30 год., 2 кр.), Клінічна психологія (45 год., 3 кр.), Організація допомоги і самопомоги (45 год., 5 кр.), Пластична терапія (40 год., 3 кр.), Факультатив (45 год., 4 кр.), Семінарські заняття (45 год., 5 кр.), Практика без відриву від навчання (60 год., 2 кр.) та з відривом від навчання (2 тижні після V-го семестру). А також предмети **спеціалізації** “Робота з сім'єю”: Сімейна педагогіка (30 год., 2 кр.), Родинна терапія (30 год., 2 кр.), Інституції підтримки людини і сім'ї (30 год., 2 кр.) та спеціалізації “Ринок праці та консультування”: Ринок праці і безробіття (30 год., 2 кр.), Професійне консультування (30 год., 2 кр.), Суб'єкти соціальної роботи (30 год., 2 кр.).

Навчальний план у 2008/2009 н.р. студентів **IV курсу** відповідно **включає предмети**: Етика (15 год., 1 кр.), Методологія досліджень (30 год. 3 кр.), Соціологія освіти (45 год., 4 кр.), Сучасні педагогічні напрямки (60 год., 5 кр.), Андрагогіка (45 год., 4 кр.), Кризове втручання (60 год., 4 кр.), Пластична

терапія (45 год., 3 кр.), Соціальна психологія (30 год., 2 кр.), Соціальна педагогіка (60 год., 5 кр.), Використання масмедіа в освіті (45 год., 3 кр.), Проектування в соціальній роботі (30 год., 6 кр.), Маркетинг соціальних послуг (45 год., 4 кр.), Факультативи (30 год., 2 кр.), Семінарські заняття (60 год., 8 кр.).

У навчальне навантаження студентів **V-го курсу** УМСК було розподілено таким чином: Порівняльна педагогіка (45 год., 4 кр.), Педагогіка праці (30 год., 2 кр.), Педологія (30 год., 2 кр.), Юридичні основи і організація освіти (30 год., 2 кр.), Проектування в соціальній роботі (30 год., 20 кр.), Оцінення ефективності в соціальній допомозі (30 год., 5 кр.), Факультативи (30 год., 2 кр.), Магістерські семінари (60 год., 20 кр.), Неперервна практика з відривом від навчання (2 тижні, 1 кр.) після IX-го семестру.

Отже, аналізуючи дані навчальні плани, можемо зробити висновок, що зміст трирічного навчального плану I-го курсу відповідає новим галузевим стандартам напряму “Соціальна робота”, а зміст планів — III-го, IV-го та V-го курсів одночасно включає предмети напряму “Педагогіка”, наприклад, “Порівняльну педагогіку” чи “Сучасні педагогічні напрямки” та вузько спеціалізовані навчальні дисципліни, наприклад, “Проектування в соціальній роботі” з програмного мінімуму, що вказаний у “Розпорядженні Міністра праці і соціальної політики Польщі щодо спеціальності, за якою проходитиме підготовка соціального працівника в ВНЗ” від 25 січня 2008 року [7].

Характеризуючи сучасні тенденції підготовки майбутніх соціальних працівників у вузах Польщі, зазначимо, що:

- правова сторона питання частково врегульована, оскільки діє ряд нормативних документів, але “Закон про професію соціального працівника” й досі знаходиться в стані проекту;
- підготовка фахівців проводиться на базі колегіумів працівників соціальних служб та у вищих навчальних закладах;
- підготовка майбутніх соціальних працівників у вузах проводиться двома шляхами: на I-му освітньому рівні нового напряму “Соціальна робота” та або на I-му та II-му освітніх рівнях за спеціалізацією “Соціальна робота”

на одному з вищевказаних напрямів.

Перспективою подальшого нашого дослідження буде питання, що вже зацікавило деяких польських науковців і практиків соціальної роботи (Юзефу Кухарську, Александу Сандер, Казиміру Вудз), а саме: можливість використання соціальних проектів як засобу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 29 listopada 1990 r. // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej.— 1993. — Nr 13. — poz.60.
2. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej.— 2004. — Nr 64. — poz.593.
3. Uchwała Nr 205/2005 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 października 2005 r. [Електронний ресурс] //Dziennik Urzędowy. — 2005.— Режим доступу до журн.: <http://www.rgsu.edu.pl/?q=node/555>
4. [Uchwała Nr 93/2006 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 października 2006 r. \[Електронний ресурс\] //Dziennik Urzędowy. — 2006.— Режим доступу до журн.: // <http://www.rgsu.edu.pl/?q=node/716>](#)
5. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełnia uczelnia, by prowadzi studia międzykierunkowe oraz makrokierunki // Dziennik Ustaw.— 2007. — Nr 164. — poz.1166.
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów// Dziennik Ustaw.— 2006. — Nr 121. — poz.838
7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 stycznia 2008 r. w sprawie specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego realizowanej w szkołach wyższych // Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej.— 2008. — Nr 27. — poz.158